

М. Й. Хай

Литаври

ЛИТАВРИ (італ. – *timpani*; укр. – тулумбас, тулумбаси; польс. – *kotły*; нім. – *Pauke*) – ударний музичний інструмент із визначеною висотою звуку. Про Л. у Європі відомо від 15 ст. В укр. муз. середовищі розрізняють два типи Л.: академ. (власне литаври), що використовують у симф. оркестрі, настроюють за допомогою педал. механізму, та нар. або козац. (тулумбас, тулумбаси), настроюють за допомогою гвинтів. Л. складаються із двох або декількох латун. казанів (котлів), відкрита сторона яких затягнута шкірою. Ступінь натягу шкіри при ударі паличкою (довбешкою) визначає висоту звуку інструментів. На гвинт. Л. шкіра натягується за допомогою гвинтів. Корпус Л. – казаноподібна чаша з міді, срібла, алюмінію та ін. Осн. тон інструмента визначається розмірами корпусу (варіюється від 30 до 80 см). Шкір. мембрана утримується обручем, який кріпиться гвинтами, що використовуються для настройки висоти звучання інструмента, його тембр визначається формою і якістю поверхні корпусу. Палички для гри на Л. здебільшого дерев'яні, очеретяні або металеві із круглими наконечниками, обтягнутими м'яким фільцем або повстю. Різні тембри і звук. ефекти досягаються завдяки застосуванню паличок із наконечниками з різних матеріалів (шкіри, повсті або дерева), а також завдяки ударам по різних ігрових зонах мембрани. У симф. оркестрі, як правило, використовують інструменти трьох розмірів – великий, серед. та малий. Грають на Л. двома паличками з м'якими голівками. Крім найніжніших у динаміці *pianissimo* та надзвичайно гучних у *fortissimo*, однією із найефектніших динаміко-кolorист. звук. барв при гри на Л. є *tremolo*, здатне перекрити звучання цілого оркестру. Бив у Л. довбиш (піддовбиш) або литавщик. Осн. прийоми гри – «дрібним дробом» або окремі удари почергово по мембранах кожного із казанів. Тулумбаси широко застосовували в козац. військ. побуті як сигнал. інструмент для скликання козаків на велику козац. раду, віддавання честі старшині, як сигнал «до бою», а в розпалі самої битви – для імітації гуркоту канонади (своєрід. прийом психол. впливу на ворога). Про велике значення тулумбасів у побуті Запороз. Січі свідчить неодноразово

стверджуваний в істор. літературі факт їх належності до символ. атрибутів найвищої козац. влади (т. зв. гетьман. клейнодів) поряд з хоругвами, булавою, печаткою.

Рекомендована література

1. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. К., 1967;
2. Андрєєва О. Ударні інструменти сучасного симфонічного оркестру. К., 1985;
3. Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція). К.; Дрогобич, 2011;
4. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. 2-е вид. Х., 2012.

Бібліографічний опис:

Литаври / М. Й. Хай // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-55046>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).